

השיעור השבועי

של הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א | רב ק"ק תפילה למשה' וראש כולל 'פלא יועץ' לוד

פסקי הלכות לתשעה באב

מידי יום ראשון בשעה 19:30 | בית הכנסת 'תפילה למשה' רחוב המצביאים 5, לוד

נושאי השיעור:

שבת חזון ♦ מצות טעימת התבשיל בערב שבת ♦ בגדי שבת ♦ שבוע שחל בו תשעה באב ♦ אם מותר לכבס כתם ♦ רחיצה בתשעת הימים כשהחום גדול ♦ ערב תשעה באב ♦ דברים האסורים בתשעה באב ♦ אם אומרים "מקצת היום ככולו" בתשעה באב ♦ הרהר בשמים בתשעה באב ♦ אם יש חיוב תלמוד תורה בתשעה באב ולאכל ♦ קריאת תהלים בתשעה באב ♦ מעשה עם הגאון חיד"א ♦ תפילות התענית ♦ ברכות השחר נתקנו על מנהגו של עולם ♦ ברכת "שעשה לי כל צרכי" בתשעה באב וכיפור ♦ סגולת ה"צדקה" בתשעה באב ♦ מוצאי תשעה באב

שבוע שחל בו תשעה באב

✚ תספורת

- ה. אסור להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב, והאיסור הוא בין בראש ובין בזקן. אבל שפם המעכב את האכילה, מותר לגלחו. ובני אשכנז נמנעים מתספורת מ"ז בתמוז.
- ו. מותר להסתרק במסרק בשבוע זה.
- ז. מותר לגזוז צפורניים בשבוע זה.³ וגם המחמירים לא אסרו במקום מצוה.

✚ כיבוס בגדים

- ה. אסור לכבס בגדים בשבוע שחל בו תשעה באב. וכן אסור ללבוש בגדים מכובסים, עד מוצאי תשעה באב. ובני אשכנז מחמירים בזה מר"ח אב.
- ט. בכדי שיוכל להחליף בגדים בשבוע שחל בו תשעה באב, יש להכינם מראש, על ידי שילבשם זמן קצר⁴ בשבוע הקודם או בשבת חזון, ויניחם למשמרת ללובשם בשבוע שחל בו. [ואפשר ללבוש כמה בגדים ביחד].

ובמשנה ברורה (ס"ק ו). ובספר דברי ישראל (סימן תקנא ס"ק ד, הובא בשו"ת גל עיני ח"ג עמוד רלו) כתב שמנהג החכם צבי (המובא במשנה ברורה שם) ללבוש בגדי שבת, הוא מפני שהוא היה גר באמסטרדם בין ספרדים רבים, ואילו היה לובש בגדי חול בשבת, היה נראה כאבלות בפרהסיא.

3. הט"ז (סימן תקנא ס"ק יג) החמיר בזה, אבל המגן אברהם (ס"ק יא) כתב להתיר, וכן דעת אחרונים רבים. ולצורך מצוה מותר וכמ"ש המשנה ברורה (סימן תקנא ס"ק כ). והבן איש חי (בשו"ת רב פעלים ח"ד סימן כט) כתב שאם הצפרניים עודפים על הבשר זה חמור מאד על פי הסוד, ולכן אפילו בתשעה באב יקוץ אותם בצנעא.

4. יש שסוברים שצריך ללבוש אותו זמן ארוך כמו שעה או חצי שעה, אבל לפי האמת אין צורך בזה, אלא אפילו זמן קצר מועיל. וכך מבואר בהלכות אבלות (יו"ד סימן שפט) שכתב הרמ"א שילבש אדם אחר שאינו אבל את הבגד שעה אחת. וכתב הש"ך (ס"ק ד), כלומר זמן מה, ואין צריך שעה זמנית. ובחזון עובדיה (תעניות עמוד רכט) כתב שכן נראה דעת מהר"י

שבת חזון

- א. ביום ששי, ערב שבת חזון, מותר לבני ספרד להתרחץ כרגיל במים חמים עם סבון. ובני אשכנז אינם מתרחצים בחמים מראש חודש אב.
- ב. מי שנוהג לטעום את התבשיל בכל יום ששי, יכול לטעום מתבשילי הבשר, גם בערב שבת חזון. [וכן הדין ביום ששי הבא י' באב].¹
- ג. המנהג הפשוט ללבוש בשבת חזון בגדי שבת כמו בכל שבת, ויש מבני אשכנז שהיו נוהגים שלא ללבוש בגדי שבת.²
- ד. בשבת חזון אוכלים בשר ושותים יין כרגיל, ואין להחמיר בזה.

1. בתשעת הימים לא אוכלים בשר, מלבד ביום שבת, ולמנהג הספרדים גם בראש חודש אב. לאור זאת יש נידון בספרי הפוסקים אם מותר לטעום מהתבשיל בערב שבת חזון, והגאון רבי שמעון סופר בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ב סימן קסט) כתב שהואיל ומצוה לטעום התבשיל בערב שבת, מותר לטעום בערב שבת חזון ולפלוט, אבל לבלוע יש להחמיר אפילו בפחות מכשיעור. ע"ש. לעומת זאת הגר"צ אבא שאול בשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ז) כתב, שמי שנוהג לטעום את התבשיל בכל ערב שבת, רשאי לטעום מתבשילי הבשר גם בערב שבת חזון, ואין בכך חשש, שאין זה אלא משום טועמיה חיים זכו. וגם הגר"ע יוסף בספר חזון עובדיה (שבת ח"א עמוד כב) כתב להקל לטעום ולבלוע. והובא בספר "לעשות את השבת" ח"א (מהדורא חדשה פ"ו סכ"ז). ולכן להלכה מי שנוהג לטעום את התבשיל בכל יום ששי, יכול לטעום מתבשילי הבשר, גם בערב שבת חזון.

2. בזמננו המנהג הפשוט שלובשים בשבת חזון בגדי שבת כמו בכל שבת, ופעם היה מנהג באשכנז שלא ללבוש בגדי שבת. והמנהג הזה מובא בבית יוסף (סימן תקנב) שכתב בשם הגהות מיימוניות החדשות (מנהגי ת"ב): אמנם בבגדי שבת נהגו לשנות קצת בשבת, ואין מחליפין כל בגדיהם בשבת זו כבשאר שבתות, להראות קצת סימני אבלות. עכ"ל. וכיוצא בזה כתוב במדרכי (תענית סימן תרלה). וכתב על זה הבית יוסף: ולא נהגו כן. ע"כ. ואמנם הרמ"א (סימן תקנא ס"א) כתב שבשבת חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת. אבל כבר פשט המנהג בקהילות אשכנז שלא כדבריו, וכמ"ש בספר ערוך השלחן (סימן תקנא ס"א): דע שאצלינו יש שנים או שלש דורות שאין נוהגין כמנהג הזה בשבת חזון, אלא לובשין כל בגדי שבת, וגדולי הדור שהיו אז הנהיגו כן, כאמרם שזהו כמראים אבלות בשבת בפרהסיא, ולכן בימינו אלה כמעט נשכח הדבר שאין ללבוש בגדי שבת בשבת חזון. והאריך שם לתת טעם לשינוי המנהג. וגם הגר"א בביאורו לשו"ע (סימן תקנא) תמה על דברי רמ"א הללו. והגר"א נהג בעצמו ללבוש כל בגדי שבת בשבת זו, וכמו שכתוב במעשה רב (אות קצו)

פרנס הגליון

להנצחות על גבי הגליון, לברכה, הצלחה או לעילוי נשמה,
ניתן לפנות למערכת הגליון:
053-418-0626

- יט.** ניתן למזג את המים במים חמים בכדי לשבור את קור המים, ובלבד שלא יגיעו לדרגת פושרים.
- כ.** מותר לטבול במקוה טהרה. ואפילו במים פושרים או חמים.
- כא.** ילדים הרגילים להתקלח בכל יום, מותר לקלחם במים חמים כפי רגילותם בשאר ימות השנה.
- כב.** מותר לשטוף את הבית בשבוע זה, גם עם חומרי ניקוי.¹⁰

ערב תשעה באב - (יום ד')

סעודה המפסקת

- כג.** המנהג לשבת על הרצפה (בהפסק כרית וכדומה) בסעודה המפסקת.
- כד.** אסרו חכמים לאכול שני תבשילים בסעודה המפסקת. ודבר שרגילים לבשלו ביחד [כגון שמבשלים כמה ירקות ביחד, או פלפל ממולא באורז וכדומה], נחשב לתבשיל אחד ומותר לאכלו.
- כה.** מותר לאכול סלט ירקות, בנוסף על התבשיל. והוא הדין מלפפון כבוש.
- כו.** מוצרי חלב (גבינה חמאה וכדומה) אינם נחשבים כתבשיל, ומותר לאכול כמה סוגי גבינה ביחד.
- כז.** נהגו שלא לאכול דגים בסעודה המפסקת, ואולם סרדינים קטנים או דג מלוח, מותר.¹¹
- כח.** מותר לאכול פירות חיים אפילו כמה סוגים.
- כט.** האיסור הוא על תבשיל, אבל שני מיני מאפה מותר.
- ל.** מותר לשתות בסעודה זו תה או קפה.

דברים האסורים בתשעה באב

זמן תחילת הצום

- לא.** הצום מתחיל בשקיעת החמה של ערב תשעה באב (יום רביעי בשעה 19.44). ויש להפסיק לאכול ולשתות כחמש דקות קודם השקיעה.

חמשה עניינים

- לב.** במשך כל תשעה באב, משקיעת החמה ועד למחרת בצאת הכוכבים,¹² אסור באכילה ושתיה, רחיצה, סיכה, נעילת נעלי עור, ותשמיש המטה. ואין הבדל בזה בין אנשים לנשים.

- 10.** ועיין בשו"ת שלמת חיים (ח"ד סימן ד) שהחמיר בזה, וכן דעת החזו"א, אך אין זה מדינא אלא רק מתורת חומרא, כמ"ש בספר תשובות והנהגות (סימן שלח). ועיין חזו"ע (עמוד רמח).
- 11.** רק יתכן שלא כדאי לאכול מלוח כדי שלא יגרום לו צמאון.
- 12.** החמשה עניינים של תשעה באב נוהגים בין באנשים ובין בנשים. וזמן איסורם הוא במשך כל היום, משקיעת החמה ועד למחרת בצאת הכוכבים. יש כאלו טועים וחושבים שכמו שהתירו לשבת על ספסלים מן המנחה ולמעלה, כן הדבר לענין שאר איסורי היום, שיש להקל בהם אחרי חצות היום. וזו טעות גדולה, וכבר הוזכרו על זה הפוסקים, ובספר המנהיג (הלכות תשעה באב אות יח) כתב בשם רב האי גאון שכל מצות שנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב, כל היום כולו, ואין להקל ולומר מקצת היום ככולו, לפי שכל הדברים האסורים דינם כמו איסור אכילה ושתיה שאסורים כל היום. והביאוהו עוד ראשונים. ובשו"ת הרא"ש (כלל כז סימן ו) כתב: ושאלת בתשעה באב מן המנחה ולמעלה או סמוך למנחה קטנה, אם יכול אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו להקדש, אי אמרינן מקצת היום ככולו כיון דהוי אבלות ישנה. חלילה וחם אלא כל היום אסור, דאי אמרת מקצת היום ככולו בבקר כיון שנהגו קצת אבלות יפסוק איסור תשעה באב. ע"כ. וגם הש"ל הקדוש הזהיר בזה וכתב (מסכת תענית פרק גר מצוה אות ד): רבים מעמי הארץ, ומכא ההרגל נכשלים גם כן קצת מהלומדים, ואינם נוהרים בחליצת נעל, ולובשים מנעליהם לאחר חצות. וראיתי מנהג זה

- י.** אם לא הכין בגדים לצורך שבוע זה, יניח את הבגד על הרצפה למשך זמן קצר, ויוכל ללבושו.⁵
- יא.** בגדי זיעה הפנימיים, וכן גרביים, מותר להחליף בשבוע זה.⁶
- יב.** אם יש כתם על הבגד מותר לנקותו במים.⁷
- יג.** מותר לכבס בגדי ילדים קטנים עד גיל שלש לערך (ויש שהקלו עד גיל 6-7).
- יד.** מותר להשתמש במגבות מכובסות בשבוע זה.
- טו.** מותר לגהץ בגדים בשבוע שחל בו תשעה באב. ויש מבני אשכנז שנהגו בזה איסור.

רחיצה

- טז.** בשבוע זה אין לרחוץ את כל הגוף במים חמים, גם לבני ספרד. אבל במים קרים מותר להתרחץ, ואפילו עם סבון.
- יז.** לבני ספרד יש להקל ברחיצת חלקים מהגוף, כגון פניו ידיו ורגליו בלבד, גם בחמים.⁸
- יח.** בזמננו שהחום גדול ויש זיעה רבה, כתבו גדולי הפוסקים שיש להקל במקלחת צוננת גם לבני אשכנז, וגדול כבוד הבריות.⁹

- עייאש בשו"ת בית יהודה (במנהגים דף קטו ע"ד) ועוד. והגאון ממנוקאטש בדרכי חיים ושלום (סימן תתרמא) כתב שאפילו ברגע אחד די בכך.
- 5.** העצה הזאת כתובה בספר "לחם הפנים" (סימן שעו) משם מהר"ש מלובלין, שאם הניח הבגד על קרקע עולם שעה אחת מותר. והביאוהו כמה אחרונים בספריהם. וכתב בספר בית דוד לר"ד ביסטריץ (סימן שפט סעיף א) שלדבריו גם בתשעה באב יועיל תיקון זה, והסכים לזה בחזו"ע (עמוד רל).
- 6.** הגם שהבן איש חי (דברים אות ו) החמיר בזה, מ"מ דעת פוסקי דורנו להתיר בזה, וכמ"ש בקובץ פרי תומר (סעיף קסט) בשם הגרש"ז אויערבך והגר"ש אלישיב וכו"ד הגר"ע יוסף.
- 7.** בשו"ת אבני ישפה (ח"א סימן קיב אות ב) כתב להחמיר מעיקר הדין גם בכיבוס כתם, כי סובר שגם בזה יש היסח דעת מהאבלות. אבל הגרש"ז אויערבאך (שלמי מועד עמוד תפא) התיר לנקות כתם. וכן פסק בחזון עובדיה (עמוד רלג). ויש הלכה כזאת גם בחול המועד שאסור לכבס בגדים, כדין התלמוד (מו"ק יד.) והשלחן ערוך (סימן תקלד), ומכל מקום מי שיש לו כתם על בגדו מותר לנקות אותו בחול המועד באופן נקודתי, וכמו שהעלה מר אבי הגאון רבי אלעזר רו שליט"א בשו"ת "מציון אורה" ח"ב (סימן כב) ובספרו "אלה מועדי ה'" (פרק ו סעיף יד).
- 8.** כך כתב הגאון רבי יהודה עייאש בספר מטה יהודה (סימן תקנא אות לא) ולמד זאת מדברי הרמב"ם. והלכה זו מבוארת באר היטב בשו"ת "מציון אורה" ח"ג (סימן כב).
- 9.** הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה חאה"ע ח"ד (סימן פד אות ד) כתב: ולגבי שאלת בני הישיבה אם ביום חום מותר לרחוץ אחר ר"ח אב עד ערב ת"ב מאחר שמכונים להסיר הזיעה, ולא מחמת תענוג, באמת יש להקל. ע"כ. וכן קדם בזה הגר"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סימן ריט) שכל שעושה משום נקיות ולא משום תענוג אין איסור. ע"ש. וכן דעת הגרש"ז אויערבך בשלמי מועד (עמוד תפב), והגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי חלק ז (סימן עז אות ב סק"ב). וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"ה (סימן ק) שגדולי הוראה התירו להתרחץ במקומות החמים שמוזעים הרבה, עד שריח הזיעה נודף מגופו, שמכיון שאינו עושה לתענוג אלא להעביר הזיעה, מותר. וסייע דבריהם ממ"ש המטה אפרים (סימן תריג ס"ב). ובשו"ת רבבות אפרים ח"ב (סימן קנה אות ד) כתב שהגרש"ז ברוין, מחבר הספר שערים מצויינים בהלכה, כתב אליו, שבזמנינו שהכל מתנהגים בנקיות קפדנית, בימי השרב אין להחמיר להתרחץ ע"י מקלחת, אפילו אין המים צוננים ממש, וגם סבון מותר. ע"כ. וגם הגר"י קמניצקי בספר אמת ליעקב (בהערה ס"ס תקנא) כתב, שאיסור רחיצה בתשעת הימים אינו אלא ברחיצה של תענוג, אבל להעביר זיעה או ריח רע של הזיעה מותר. ויותר טוב להתרחץ בצונן עם סבון מלהתרחץ במים חמים בלי סבון. והובא בחזו"ע (תעניות עמוד רמג). ושמעתי שכך היה מורה הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל לתלמידיו.

אכילה ושתייה

לג. יש אנשים הפטורים מן הצום מסיבות רפואיות, ויש לשאול שאלת רב בכל מקרה לגופו.

רחיצה

לד. אסור לרחוץ במים חמים או קרים, ואפילו להושיט אצבע במים אסור. ואולם אם ידי מלוכלכות וכדומה, מותר לרחצם, כיון שאין זו רחיצה של תענוג.

לה. בנטילת ידיים של הבוקר, או שאחרי בית הכסא, יש ליטול רק את האצבעות עד מקום חיבורן עם כף היד (-סוף קשרי האצבעות) בלבד.

לו. אין לרחוץ את הפנים במים בבוקר, אלא ינגב ידיה מעט, וכשהם לחות יעבירם על גבי העינים.

לז. מי שיש לו לפלוג על העינים, מותר להסירו במים, כי אין זו רחיצה לשם תענוג.

לח. מותר לרחוץ מאכלים במים, לצורך האכלת קטנים, או לצורך בישול הסעודה למוצאי הצום.

לט. מותר להתניז דאודורנט על הגוף, כדי להעביר את ריח הזיעה.

מ. אין להריח בשמים בתשעה באב.¹³

נעילת הסנדל

מא. אסור לנעול נעליים של עור, אבל נעלי גומי או בד, או נעלי ספורט שאינם מעור, מותר.

שינה

מב. מי שיכול טוב להניח את המזרן על הרצפה ולישון עליו כך. ויש נותנים אבן תחת הכרית.¹⁴

לימוד תורה

מג. חובה ללמוד תורה גם ביום תשעה באב, אלא שאסור ללמוד בדברים המשמחים, כי אם בעניני החורבן ועניני היום ובהלכות אבלות.¹⁵

מד. מותר ללמוד בספרי מוסר המעוררים את האדם לתשובה ולמעשים טובים.

מה. קריאת תהלים בדרך תפילה ובקשה, או לרפואת חולה, מותרת. ובפרט לנשים ולמי שאינו יודע ללמוד בדברים המותרים.¹⁶

מו. יש מעלה גדולה ללמוד כל יום סדר "חק לישראל", ואולם בתשעה באב לא לומדים סדר זה, אלא ישרימוהו במוצאי הצום.

מלאכה

מז. נהגו שלא לעשות מלאכה בתשעה באב כל היום, כדי שלא להסיח דעת מהאבלות על חורבן בית המקדש. ואמרו רבותינו (תענית ל:) שהעושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה.

מח. ואמנם מלאכה שיש בה דבר האבד, מותרת כמו בחול המועד. ולכן אם מכריחים אותו לבוא לעבודה ואין מידם מציל, אז יוכל לעבוד כדי שלא יפטררוהו מעבודתו.

מט. אסור לטייל בתשעה באב, ולכן אלו שנוהגים ללכת לבית העלמין בתשעה באב לא יעשו את זה בהמון חוגג כדי שלא יצא שכרם בהפסדם.¹⁷

מלאכות הבית

נ. כיבוס בגדים - אסור כל היום.

נא. קיפול כביסה - במקום צורך מותר מחצות היום.

נב. גיהוץ - אסור.

נג. סידור הבית - מותר.

נד. שטיפת הבית - לכתחילה אין לשטוף את הבית עד צאת הצום. והנוהגות לעשות כן אחר חצות, אין למחות בידן.¹⁸

אמנם רבנו חיים פאלאג'י בספר "מועד לכל חי" (סימן י אות כא) הצטער הרבה על הסברה הזאת שאבל רשאי להיות בטל מתורה אם ירצה, ותמוה שהרי אפילו על הנשים שבטלות אנו מצטערין, ואיך נוסף כן על האנשים. ע"ש. ובספר מאמר מרדכי (סימן תקנ"ד) כתב שכמעט היה ראוי להתיר כל לימוד בתשעה באב כי הרי הולכים ושחים ולא מתאבלים, אז לפחות שילמדו. ומר אבי הגאון הרב אלעזר רז שליט"א בשו"ת "מציון אורה" ח"ב (סימן כג) הביא כמה ראיות מהתלמוד ומהפוסקים שחיוב תלמוד תורה שייך גם בתשעה באב. והוסיף שאדרבא ראוי להתחזק בלימוד תורה דוקא ביום זה, כי הלא נודע כי נלחם עשיו עם יעקב ונגע "בגיד הנשה", וכמ"ש (בראשית לב, כו) "וירא כי לא יכול לו" (ליעקב הוא התורה) - "ויגע בכף ירכו", והוא "תמכין דאורייתא" כמ"ש בזהר הקדוש (בראשית דף קע"א ע"א). ואמרו בזה"ק (שם דף קע"ב) דשם"ה גידין ושם"ה ימות החמה זה כנגד זה, ויום תשעה באב כנגד "גיד הנשה". ולפי זה נראה, שאדרבא ביום זה צריך להתגבר בתורה על עשיו הוא אדום. ובכח זה יכנע, וגבר ישראל.

16. כך נהג הגאון בעל תרומת הדשן, וכמו שהעיד תלמידו בספר לקט יושר (או"ח עמוד קיב). וכן כתב במשמרת שלום (מערכת ת אות ב) ובשו"ת משה האיש (חאו"ח סימן כג אות ה) ובשו"ת דברי מלכאל ח"ו (סימן ט), וכ"כ הפמ"ג (סימן תקפ"א א"א סק"א), וכן פסק בשו"ת עמק התשובה ח"א (סימן קסג), וכן הסכים להלכה מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספר חזון עובדיה תענית (עמוד שיא). והמחמיר בזה, פעמים הרבה יוצא שכרו בהפסדו.

17. גם צריך לשים לב שלא יאבדו נוזלים אם מסתובבים הרבה בשמש, ופעם התקשר אלי משהו באמצע הצום ושאל אם מותר לו לשתות כי "הידר" ללכת לכמה וכמה בתי קברות, ובין כך איבד נוזלים... ולכן לא יעשו את העיקר לטפל ולהיפך. ואם הדבר עלול לגרום לו חולשה או הפסקת הצום עדיף שישב במקום ממוזג וילמד, או שינוח, בכדי שיוכל להשלים את הצום כדת.

18. היה מעשה עם מרן החיד"א כשהיה באיטליה וראה שהנשים שם נוהגות לשטוף את הבית בתשעה באב בחצות היום, ואומרות "כבר בא נחמו", והוא הורה שיש להמנע מהמנהג הזה. אחר כך כשהלך ברחוב

בהרבה קהילות. בני, אל תלכו בדרך אתם. כי כל מה שאסרו חכמים, הכל אסור עד הלילה, כמו אכילה ושתייה. אלא דברים שאינם אלא מנהג, שלא מוזכר בתלמוד, כמו ישיבה על הקרקע, בזה יש נוהגין להקל אחר חצות. אבל חלילה להקל במה שאסרו בתלמוד. ע"ש. וגם רבנו אליעזר פאפו בפלא יועץ (ערך תשעה באב) העיר בזה.

13. בתשעה באב אין להריח בשמים, גם אם המטרה שלו זה בכדי להשלים מאה ברכות. ואפילו כשחל תשעה באב במוצאי שבת כתבו הפוסקים שלא להריח בשמים, כיון שיש בזה תענוג. וכמ"ש המרדכי (תענית סימן תרלח) בשם רבי שמואל מבונבורק, וכן כתבו עוד ראשונים. וכן פסק השלחן ערוך (סימן תקנו) לענין הבדלה, וכן לענין ברית מילה שחלה בתשעה באב, שלא יברכו על הבשמים (סימן תקנ"ז), וכן כתב ביורה דעה (סימן רסה ס"ד). ולכן למרות שביום הכיפורים מברכים על הבשמים כדי להשלים מאה ברכות, מ"מ בתשעה באב אין לברך על הבשמים.

14. בבית יוסף (סימן תקנה) כתב בשם הגהות מרדכי (מועד קטן סימן תתקלד): יש בני אדם שמשמין אבן תחת ראשם ליל תשעה באב, ורמז לדבר (בראשית כה, יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו', ובית המקדש ראה דכתיב (שם פסוק יז) מה נורא המקום הזה, וחורבן ראה. והובא ברמ"א (סעיף ב). ורבי משה בן מכיר בספר סדר היום (סדר תשעה באב) כתב: אם איש בריא הוא דיכול לישכב על גבי קרקע יפרוש מחצלת וישכב עליה וישים אבן תחת מראשותיו. ואם לא נסה באלה וירא שמא יזיק לו - יישן על גבי מטה או ספסל. ע"כ. ולכן מי שיכול בכך שיעשה כן.

15. חיוב מצות תלמוד תורה שייך גם בתשעה באב כמו בכל זמן ועת, אלא שאסור ללמוד בדברים המשמחים, כי אם בעניני החורבן ועניני היום ובהלכות אבלות. יש דבר חידוש שכתב הגאון רבי יהודה עייאש בספר שבט יהודה (י"ד הלכות אבל) שהאבל פטור לגמרי מלימוד תורה, והובא בספר ערך השלחן להג"ר יצחק טייב בהלכות תשעה באב (סימן תקנ"ד).

תיקון חצות

- סא.** כליל תשעה באב אומרים בתיקון חצות, רק את "תיקון רחל" ללא המזמורים של תיקון לאה.
- סב.** ביום תשעה באב יש להרבות בצדקה לעניים ולתלמידי חכמים, ואין ירושלים נפדית אלא בצדקה, ויש בזה גם סגולה לכפרת עונות.²⁰

מוצאי תשעה באב

- סג.** הצום מסתיים בצאת הכוכבים (20.06 אופק ת"א).
- סד.** מברכים ברכת הלכנה אחרי ערבית. וטוב לברכה אחרי שיטעמו משהו.
- סה.** לדעת מרן השלחן ערוך אין לאכול בשר ביום י' באב (יום ששי) עד צאת הכוכבים. ולדעת הרמ"א זמן האיסור הוא עד י' באב בחצות היום (שעה 12:46).
- סו.** מותר להסתפר, ולהתרחץ במים חמים, וכן לכבס בגדים וללבוש בגדים מכובסים מיד במוצאי תשעה באב. ומנהג בני אשכנז להחמיר בזה עד למחרת בחצות היום. ואמנם בשנה זו שמוצאי הצום הוא בליל שישי גם בני אשכנז מותרים בכיבוס, רחיצה ותספורת מיד בצאת הצום.

יה"ר שיהיו הדברים להלכה ולא למעשה.
שמחו את ירושלים וגילו בה כל אורחיה, שישו איתה משוש
כל המתאבלים עליה, בביאת משיחנו בקרוב.

- 'הנותן לשכוי בינה' אף על גב דלא שמע קל תרנגולא. ע"כ. ואמנם בפרי עץ חיים (שער הברכות פ"ד) כתב שרבינו האר"י ז"ל לא היה מברך ברכה זו בתשעה באב וביום הכפורים, "מפני שאז הכל אסורים בנעילת הסנדל". ואחריו נמשכו פוסקים רבים, ומכללם החיד"א בקשר גודל (סימן ה אות יט) והבן איש חי (פרשת וישב אות ט). אבל מדברי הראשונים משמע שעל סדרו של עולם נתקנו ויש לברכה, וכמ"ש בהדיא הר"ן. ובספר "פתח שערי שמים" (שם עמוד קסט) הוסיף עוד טעמים להורות שיברך: א', שהרי מותר לנעול נעל שאינה של עור וא"כ על זה יוכל לברך. וכבר סמך על סברא זו הרשב"ץ (ח"ב סימן קפו). ועוד, שהרי לעת ערב חוזר הדבר להיתר, ונמצא שאף לכו ביום יש שייכות עם הברכה. וכך דעת הגר"ע יוסף שיש לברך ברכת "שעשה לי כל צרכי" גם בתשעה באב וביום הכפורים.
20. רבנו חיים פאלאג'י בספר מועד לכל חי (סימן י אות סח) כתב: ביום תשעה באב יש להרבות בצדקה לעניים ולתלמידי חכמים, שהרי בסתם יום תענית יש לתת צדקה, כמו שכתוב בסנהדרין (דף לה.) וכו', וכל שכן בצום התענית הזה שהוא לילה ויום, וגם כי הגלות היה בעבור שגזלו מתנות עניים, כמו שכתוב במדרש (איכה רבה א, כח) על הפסוק גלתה יהודה מעוני, לכן כדי לתקן עון זה יש לנו להרבות בצדקה, ומה גם כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קלט.) דאין ירושלים נפדית אלא בצדקה, ואמרו (ב"ב י.) גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה. ולכן יש לנו להרבות בצדקה כהיום הזה, וכן נהגו עם בני ישראל בכל המקומות, להרבות צדקה לעניים ולתלמידי חכמים ביום תשעה באב, והוא סגולה נפלאה לכפר עונות, וגם לקרב הגאולה. וע"ש שהביא לזה עוד סמך מהמדרש (אמור כו, ח) ובמדרש שמואל (כד, ח). והבאתיו בשו"ת "מין משה" ח"א (סימן סט אות ד).

- נה.** שטיפת כלים - אחרי חצות היום (12.46) מותר, ואם הכלים גורמים לריח רע או לחרקים, או שצריכים להאכיל בהם את הילדים - מותר גם לפני כן.
- נו.** בישול והכנת הסעודה לצורך מוצאי הצום מותרת מחצות היום ואילך (12.46).
- נז.** שטיפת פירות וירקות לצורך הבישול - מותר, למרות שהידים נשטפות.

סדרי התפלות

שינויים בתפילה

- נה.** בברכת "בונה ירושלים" מוסיפים אמירת "נחם", ולדעת מרן השלחן ערוך יש לאמרו בכל התפילות. ויש נוהגים לאמרו רק בתפלת מנחה.
- נט.** בברכת שמע קולנו מוסיפים אמירת "עננו".
- ס.** למרות שאסורים בנעילת הסנדל בתשעה באב, מכל מקום אפשר לברך ברכת "שעשה לי כל צרכי", לפי שנתקנה על סדרו של עולם, ועוד שביום זה לובשים נעליים שאינם של עור.¹⁹

שמע נשים שמדברות עליו שהוא אינו מאמין במשיח ח"ו, שאל אותם למה אומרות עליו כך? ענו לו שזה בגלל ההוראה הנ"ל. וכששמע זאת, אמר הנז להם במנהגם, כיון שזה מחזק את אמונתם. (סיפור זה שמעתי מהגר"מ אליהו זצ"ל). והחיד"א רמז לזה בספרו ברכי יוסף (סימן תקנט סוף אות ז) שכתב: שמוזה הטעם [שבתשעה באב נולד המשיח]. לא מיהו חכמים על רבות בנות דאחר חצות מתעסקות בכל כחן לכבד הבית ולתקן המטות, וכיוצא מתקוני הבית, וזה מנהג קדום בערי איטאליא לנשים, ויען שדעתן קצרה וחלושי אמונה אדרבא חזקו ידיהם לקבוע אמונת הגאולה ולא יתאישו ח"ו. ע"כ. ולכן אם האשה מבינה את הענין אז נכון להמנע מכך.

19. ברכת "שעשה לי כל צרכי" נתקנה להודות שיש לנו נעליים שעל ידי כך האדם יכול ללכת ממקום למקום ולעשות כל צרכיו, וכמ"ש רבי דוד אבודרם (סדר ברכות השחר) בביאור טעם הברכה הזאת הכתובה בגמרא בברכות (דף ס:). וכמבואר בספר "פתח שערי שמים" (ח"א עמוד קסז). והנה הראשונים נחלקו אם ברכות השחר נתקנו על סדרו ומנהגו של עולם או שצריך להתחייב בהם בפועל (ונתבאר הדברים יפה בספר "פתח שערי שמים" ח"א עמוד קי). ואנו נוהגים כשיטות הראשונים שברכות השחר הם על מנהגו של עולם ואפילו אם לא נתחייב בהם יכרך. מי מכם שמע היום תרנגול לפני ברכת הנותן לשכוי בינה? ... ולמרות זאת ברכנו. וכך לגבי שאר הברכות.

והנפקא מינה בזה היא לגבי תשעה באב וביום הכפורים שאסורים בנעילת הסנדל, שאז לכאורה מצד זה אין לברך, אלא אם כן נאמר שמברכים על מנהגו של עולם. ולפי האמור י"ל שיש לברך ברכת 'שעשה לי כל צרכי' בתשעה באב וביום הכפורים, כי אנחנו נוקטים שעל מנהגו של עולם מברך. וכן כתב הר"ן (יומא דף ב:). ואיכא מאן דאמר דבט' באב ויום הכיפורים כיון שאסורין בנעילת הסנדל אינו מברך 'שעשה לי כל צרכי', דכי סיים מסאניה אמר לה, כדאיתא בפרק הרוואה. ומסתברא דכיון דבידו וברשותו הוא לנועלם, דהא מפני סכנת עקרב מותר, יכול הוא לברך כסדר כסדר כל השנה. ועוד דעל מנהגו של עולם הוא מברך כשם שהוא מברך

בשורה משמחת

אנו שמחים להודיע כי אי"ה בקרוב יצא לאור עולם

ספר השיעורים כך מועדי השנה

עם מפתח מורחב לכל הנושאים בהלכה ובאגדה, ומפתח מפורט לתולדות גדולי ישראל ולספרים שהובאו בגליונות.
הספר יצא באותיות מפותחות ובשפה ברורה השווה לכל נפש.
וידעה לתועלת גדולה גם לדברים ומגיד שיעורים.

המעוניינים להנציח מעל גליונות הספר יפנו למערכת הגליון, בטלפון: 052-764-7188 או 053-418-0626

הגליון יוצא לאור על ידי כולל "פלא יועץ"

ע"ש רבנו אליעזר פאפו זיע"א

לשיתופות בהוצאת התורה: 053-418-0626
לכל עניני הגליון: r7647844@gmail.com

להזמנת מודנו הרב לשיעורים:

053-418-0626

זמני השיעורים בשבת קודש

שעה 15:45 בית המדרש "יביע אומר" שדרת בתי הכנסת
שעה 17:00 ביהכ"ס "תפלה למשה" רחוב המצביאים 5, לוד

השיעורים בימי החול משודרים בקול הלשון: *6761
וניתנים לצפייה ביוטיוב בערוץ שיעורי מודנו הרב

ארכיון השיעורים בקול הלשון: 03-6171068 שלוחה 33

- להצטרפות לתפוצת המסד היומי 3409-200-054 -